

10.2.2012

Dnro 1210/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jorma Kuopus

EI ARVOSTELTAVAA ARKKIPIISPAN TOIMINNASSA

1

KANTELU

Arvostelitte kirjeessänne Suomen evankelisluterilaisen kirkon arkkipiispa Kari Mäkisen lausuntoa muun muassa Yle-uutisten haastattelussa 24.3.2011, kun arkkipiispa oli vaatinut kristillisiä järjestöjä lopettamaan homokielteisen Älä alistu -kampanjansa.

Kirjeenne mukaan arkkipiispa oli kiihkeästi puolustanut ns. homosuuntauksen asiaa ja ollut vihainen ja pahoillaan heidän (homojen) puolesta. Katsoitte, että arkkipiispa oli julkisissa teksteissään ja kannanotoissaan siten loukannut kansalaisten välistä yhdenvertaisuutta, rajoittanut uskonnonvapautta sekä kieltänyt mielipiteen vapauden. Mielestänne kampanjoivilla nuorilla on laillinen oikeus ja lupa harjoittaa uskontoaan. Kirkon uskon auktoriteettina on pidettävä Raamattua, jonka Sananarkkipiispa kannanotoillaan on mielestänne pyrkinyt romuttamaan. Uskonnonvapauden rajoittamisyritys virka-asemassa olevaa valtaa käyttäen on erittäin vakava virhe.

Koska arkkipiispa oli käsityksenne mukaan ylittänyt törkeästi valtuutensa, pyysitte oikeusasiamiestä ryhtymään toimenpiteisiin ihmisoikeusrikkomuksen ja erityisesti kampanjoivien nuorten sananvapauden loukkauksen johdosta.

2

SELVITYS

Asiaa ratkaistessani minulla oli käytettävissäni arkkipiispa Kari Mäkisen selvitys 12.5.2011 ja kirkkohallituksen lausunto 26.5.2011. Annoitte niitä koskevan vastineenne 4.7.2011. Lisäksi toimitin 9.6.2011 tarkastuksen Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulissa. Sen yhteydessä keskustelin arkkipiispa Mäkisen kanssa seurakuntien työyhteisöhaasteista, kirkon toiminnasta sosiaalisessa mediassa ja hyvän hallinnon velvoitteiden noudattamisesta evankelisluterilaisen kirkkokunnan piirissä. Lisäksi keskusteltiin yleisellä tasolla sananvapaudesta ja sen käytöstä, jolloin arkkipiispa Mäkinen kertoi näkemyksensä mahdollisuuksistaan ottaa osaa julkiseen keskusteluun (EOA dnro 2143/3/11).

3

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN TOIMIVALTA

Suomessa oikeusasiamies valvoo perustuslain (731/1999) 109 §:n nojalla myös uskonnollisten yhdyskuntien toimintaa. Uskonnollisiin yhdyskuntiin nähden laillisuusvalvonnalla on toisistaan eroavia lainsäädäntöperusteita. Kaikkia rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia koskee uskonnonvapauslaki. Evankelisluterilainen kirkko on lainsäädännöllisesti poikkeusasemassa. Siitä säädetään sekä perus-

tuslaissa, kirkkolaissa että uskonnonvapauslaissa. Perustuslain 76 §:n mukaan evankelisluterilaisen kirkon järjestysmuodosta ja hallinnosta säädetään kirkkolaissa.

Käytännössä oikeusasiamiehen valvonta kohdistuu ensisijassa evankelisluterilaiseen kirkkoon ja jossain määrin ortodoksiseen kirkkokuntaan. Luterilaisen kirkon valvonnan laajuus ja syvyys on Suomessa kansainvälisesti vertailtuna poikkeuksellista. Tämä johtuu ennen muuta siitä, että luterilaisen kirkon keskeinen henkilöstö, kuten papisto on virkamiesasemassa toisin kuin muissa uskonnollisissa yhdyskunnissa.

Oikeusasiamiehen tehtävänä on arvioida kirkon, sen hallintoelinten ja virkamiesten toiminnassa mahdollisia perusoikeusloukkauksia ja toimivallan ylityksiä tai muuten selvästi laittomia menettelytapoja. Sen sijaan oikeusasiamiehen toimivaltaan eivät kuulu evankelisluterilaisen ja ortodoksisen kirkon uskonnonharjoitus ja opilliset kysymykset.

Näin ollen eduskunnan oikeusasiamies valvoo hallintolain ja yhdenvertaisuussäännösten noudattamista sekä hyvän hallinnon oikeusperiaatteiden toteutumista. Kirkkolain muuttamiseen nähden evankelisluterilaisella kirkolle on yksinomainen aloiteoikeus. Tästä on seurannut muun muassa se, että kirkon omat toimenpiteet ja kirkolliskokouksen kannanotot ovat lisänneet oikeusasiamiehen puuttumismahdollisuuksia. Esimerkiksi evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen päätös hyväksyä naispappuus vuonna 1986 muutti asian opillisesta kysymyksestä virkamies- ja hallinto-oikeudellisesti arvioitavaksi asiaksi.

4

ARVIOINTI

Kantelussanne katsoitte, että arkkipiispan olisi tullut puolustaa myös kampanjaan osallistuneiden nuorten oikeuksia, joiden kanta homoseksuaalisuuteen on käsityksenne mukaan Raamatun opin mukaista.

Tältä osin totean, että evankelisluterilaisen kirkon kanta suhteessa homoseksuaalisuuteen ja siihen liittyvään Raamatun tulkintaan on kirkon uskonnonharjoitukseen kuuluva opillinen kysymys. Kyseiseen opilliseen asiaan en laillisuusvalvojana voi ottaa kantaa.

Edelleen katsoitte, että arkkipiispa pyrki virka-asemaansa hyväksi käyttäen rajoittamaan uskonnon, sanan- ja mielipiteen vapautta. Arkkipiispan asemasta totean, että kirkkolain 18 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan hänellä on ne tehtävät, joista säädetään kirkkolaissa tai kirkkojärjestyksessä. Arkkipiispa on Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa paitsi Turun arkkihiippakunnan arkkipiispa myös piispojen joukossa "primus inter pares" eli ensimmäinen vertaistensa joukossa. Arkkipiispa toimii muun muassa kirkon keskeisten elinten, kuten kirkolliskokouksen, piispainkokouksen ja kirkon ulkoasiain neuvoston puheenjohtajana. Arkkipiispa edustaa kirkon päämiehenä kirkkoa, luo linjauksia ja vastaa kirkon ekumeenisista ja ulkomaisista suhteista. Arkkipiispan viran kokonaiskirkollisten tehtävien merkitys on viime vuosikymmeninä kasvanut (ks. myös teoksessa Matti Halttunen-Pirjo Pihlaja-Risto Voipio: Kirkkolainsäädäntö 2008, s. 170–171 ja 175).

Saadun selvityksen mukaan maaliskuussa 2011 toteutettu Älä alistu -kampanja oli sekä kirkkoon kuuluvien että kirkkoon kuulumattomien järjestöjen kampanja. Kampanjan järjestäjistä Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (SLEY), Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys (SEKL), Opiskelija- ja Koululaislähetys (OPKO) sekä Suomen Raamattuopisto (SRO) toimivat kirkon piirissä, mutta ne ovat valtakunnallisia, itsenäisiä järjestöjä, jotka päättävät itsenäisesti toiminnastaan. Muut kampanjassa mukana olleet säätiöt eli Suomen Luther-säätiö ja Patmos Lähetys-säätiö eivät ole kirkon järjes-

töjä. Selvityksen mukaan kyseiset järjestöt ovat itsenäisiä, kristillisellä arvopohjalla toimivia oikeushenkilöitä. Päätösvaltaa niissä käyttävät niiden omat hallintoelimet. Mainitut järjestöt on kuitenkin mainittu evankelisluterilaisen kirkon verkkosivuilla (www.evl.fi) maininnalla kotimaiset ev.lut. linkit. Arkkipiispa ei asemansa puolesta kuulu mainittujen järjestöjen ja säätiöiden johtoelimiin.

Selvityksen mukaan Älä alistu -kampanjan taustalla siis toimivat evankelisluterilaisen kirkon organisaatiosta erilliset itsenäiset järjestöt ja säätiöt, joihin nähden arkkipiispalla ei ole tehtävänsä perustuvaa selkeätä toimivaltaa. Tältä osin kantelunne lähtökohdat eroavat olennaisesti monista eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuksista, joissa on arvioitu julkisten organisaatioiden johdon menettelyä sananvapausasioissa. Kyseisiä ratkaisuja ovat olleet muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen päätös Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen (nykyisin Teknologian tutkimuskeskus VTT) tutkijoiden sananvapaudesta (dnro 3098/2/10) ja apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu Valtakunnansyyttäjänvirastoon ja syyttäjän sananvapauteen liittyen (dnro 2793/4/05).

Selvityksen mukaan arkkipiispan välittömiä alaisia ovat arkkhiippakuntaan kuuluvat papit ja kirkkohallituksen palveluksessa olevat. Nyt kysymyksessä ei oletästä alaisuussuhteesta eikä muustakaan kirkon organisaatioon perustuvasta virka- tai työsuhteisiin kytkeytyvästä suhteesta. Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan myös päätöksen kampanjan lopettamisesta olivat tehneet edellä mainitut kirkon organisaation ulkopuolella toimivat järjestöt, kuten Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys SLEY ry ja Suomen Luther-säätiö, itse maaliskuun lopulla 2011 (ks. Internetissä <http://www.kotimaa24.fi/uutiset/kotimaa/4659-ala-alistu-kampanja-paattymassa>).

Selvityksessään arkkipiispa Mäkinen totesi muun muassa seuraavaa:

"Perustelin kantaani sillä, että kampanja julkisine kohuineen oli aiheuttanut siinä määrin loukkaantumista ja puuttunut ihmisen herkin, seksuaalisen identiteetin alueelle tavalla, jota en voinut pitää sopivana. Niin ikään toin esiin, että kyseessä ei ole kirkon kampanja eikä sellainen materiaali, jota kirkon nuorisotyössä käytetään (...) Olen asettunut puolustamaan ihmisiä, joiden ymmärsin tulleen ilman omaa syytään kohdelluksi julkisuudessa tavalla, joka herätti loukkaantumista, ahdistusta ja mielipahaa. Niin ikään en käsitykseni mukaan rajoittanut sanan- tai mielipiteenvapautta. Sellaiseen minulla ei ole näiden järjestöjen suhteen toimivaltaa. Kriittistä puheenvuoroa keskustelussa ei voi pitää sananvapauden rajoittamisena."

Yhteenvetona totean ensiksi, että evankelisluterilaisen kirkon piirissä käyty keskustelu homoseksuaalisuudesta ja siihen liittyvästä Raamatun tulkinnasta on uskonnonharjoitukseen ja kirkon opillisiin kysymyksiin kuuluva asia, jonka arvioimiseen eduskunnan oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa. Toiseksi saadun selvityksen mukaan kysymys on kirkon ja siihen nähden itsenäisten oikeushenkilöiden suhteesta sillä tavoin, että asialla ei ole kirkon hallintoon liittyvää tai muuta oikeusasiamiehen valvontavaltaan kuuluvaa, kirkon julkisiin tehtäviin kytkeytyvää ulottuvuutta. Arkkipiispalla ei asemansa perusteella ole ollut toimi-, käsky- tai määräysvaltaa suhteessa itsenäisten järjestöjen toimintaan. Hän oli maaliskuussa 2011 kannanotoillaan osallistunut kirkosta ja sen arvoista käytyyn keskusteluun. Hänen kannanottonsa eivät kuitenkaan ole voineet rajoittaa kyseisten järjestöjen sananvapautta, jota kysymystä on erikseen Nuotta-verkkosivuston osalta käsitelty myös Julkisen sanan neuvostossa 21.9.2011.

Näistä syistä kirjoituksenne eivät johda puoleltani laillisuusvalvonnassa toimenpiteisiin.